روزنامه شرق

سه‌شنبه ۲۳ اردیبهشت ۱۴۰۴
۱۵ ذی‌القعده ۱۴۴۶
۱۳ می ۲۰۲۵
سال بیست‌ویکم
شماره ۵۱۰۸
۳۰ هزار تومان
۱۲ صفحه

گفت‌وگو با ابراهیم حقیقی
به بهانه نمایشگاه نقاشی‌های او

بروید گل و بشکفد نوبهار

۱۱

در «شرق» امروز می‌خوانید: پزشکیان: باید به انسان‌ها بدون در نظر گرفتن قومیت و نژاد آنها کمک کنیم • پاسخ معاون پژوهش سازمان تات به سازمان محیط زیست :زیرساخت‌های علمی ۲ نهاد راستی‌آزمایی شود

در آستانه تحولات سرنوشت‌ساز در منطقه و مذاکرات هسته‌ای

رمزگشایی از سفر پوتین به تهران

واکاوی اهداف سفر رئیس‌جمهور روسیه به ایران در گفت‌وگوی «شرق» با نعمت‌الله ایزدی

گزارش تیتر یک را در صفحه ۲ بخوانید

گفت‌وگوی احمد غلامی با عباس عبدی و شهاب طباطبایی

چه کسانی از قطار دولت پیاده خواهند شد؟

این گفت‌وگو را در صفحه ۶ بخوانید. عکس: احسان قلمچی، شرق

سرمقاله

در ناامیدی بسی امید است

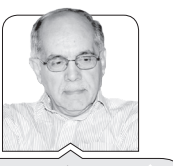

کوروش احمدی
دیپلمات پیشین

دور چهارم مذاکرات ایران و آمریکا در شرایطی شروع شد که انتظار نمی‌رفت چندان با موفقیت همراه باشد. در خاتمه دور سوم از دشواربودن کار و بروز «اختلافاتی در جزئیات و کلیات» سخن رفته بود. دور چهارم که قرار بود ۱۳ اردیبهشت انجام شود، به تعویق افتاده بود. با توجه به اظهارات ترامپ در همان حوالی و سخنان وزرای خارجه و دفاع او و معاونش و نهایتا ویتکاف به نظر رسیده بود که اجماعی در تیم ترامپ دایر بر خط‌قرمزبودن غنی‌سازی در ایران برای آمریکا شکل گرفته بود. در چنین جوی این نگرانی وجود داشت که با توجه به تأکید ایران بر غنی‌سازی در داخل، ممکن بود پیشرفتی در مذاکرات دور چهارم حاصل نشود. اینکه آیا آن مواضع را می‌توان در چارچوب شگرد معمول ترامپ مبنی بر اتخاذ مواضع تند در ابتدا و تعدیل مواضع در مراحل بعد دید یا نه، باید ظرف یکی، دو هفته آینده روشن شود.

اکنون سؤال این است که در چنین جوی چه تحولی موجب شد تا طرفین دور چهارم را مفید و دلگرم‌کننده توصیف کنند و از ادامه کار در آینده نزدیک درباره عناصر فنی بگویند. شاید بتوان جواب را در توییت میانجی عمانی یافت که در آن گفته شد: «مذاکرت شامل ایده‌های مفید و بدیعی بود که منعکس‌کننده تمایل طرفین برای نیل به یک توافق شرافتمندانه است». ایده‌های مفید و بدیع می‌تواند به معنی ابتکاراتی باشد که به آن نیاز است. عراقچی گفته است: «ممکن است در ابعاد، اندازه، سطح و میزان غنی‌سازی به جهت اعتمادسازی مثلا در یک دوره محدویت قائل شویم». این حداقل‌هایی که به طور علنی مطرح شده، می‌تواند دلیل دلگرمی طرف مقابل و حاکی از تلاشی برای یافتن فرمول فنی و ابتکاری قابل قبول برای طرفین باشد. احتمال اینکه نوعی تعلیق موقت نیز مورد بحث بوده باشد نیز نباید دور از ذهن دانست. نقش مفید عمان نیز عامل مثبتی در این معادله است. البته برخی نیز در ادامه بدبینی‌ها گمانه‌زنی کرده‌اند که طرف آمریکایی ممکن است مصلحت‌اندیشانه نخواسته در آستانه سفر ترامپ به منطقه جو نامساعدی ایجاد شود و به این دلیل دور پنجم را دور تعیین‌کننده دانسته‌اند. البته کوتاه‌بودن ساعات مذاکرات و حضورنداشتن کارشناسان آمریکایی نیز مهم بود و می‌تواند حاکی از این باشد که همچنان اصول کلی مورد بحث بوده و طرفین نیاز به دریافت دستورالعمل از پایتخت‌ها داشته‌اند.

تا اینجا روشن است که دلیل اصلی که مانع بن‌بست است، همان اراده طرفین برای نیل به یک توافق است. اوضاع اقتصادی-اجتماعی ایران ایجاب می‌کند که به هر قیمت از وخامت بیشتر اوضاع در اثر برخورد نظامی یا ورود به دوره‌ای از تحریم‌های شدید و طولانی اجتناب شود. در این رابطه، حکومت ما باید مطمئن باشد که حتما همه مردم از حل صلح‌آمیز مناقشه حمایت خواهند کرد و تعداد رو به کاهش تندروانی که بدون توجه به زندگی مردم و آینده کشور ممکن است همچنان ماجراجویی را ترجیح دهند، تأثیری نمی‌توانند داشته باشند. ترجیح اکید دولت ترامپ نیز این است که این کار را از طریق دیپلماسی به انجام برساند و از اقدام نظامی علیه برخی اهداف که ممکن است از کنترل خارج شود و عواقب ناخواسته‌ای داشته باشد، بپرهیزد. سیاست مشابه کشورهای منطقه نیز در این معادله بی‌تأثیر نیست. در این میان تنها اسرائیل و ایادی‌اش در آمریکا و نیز جمعی از جمهوری‌خواهان در کنگره ممکن است طالب «فرمول لیبی» یا جنگ باشند. نشانه‌هایی وجود دارد که حاکی از تنش در روابط ترامپ و نتانیاهو و تمایل ترامپ به مهار اسرائیل است. از دست جمهوری‌خواهان کنگره هم کار چندانی برنمی‌آید. در ۱۳۹۴ دیدیم که با وجود مخالفت ۵۸ سناتور، اوباما توانست برجام را پیش ببرد.

در شرایط حساسی که در آن قرار داریم، تأکید رسمی ایران بر مذاکره غیرمستقیم همچنان یک نقطه ضعف است. البته اگر اراده برای توافق باشد، مذاکره از طریق مبادله متن نیز می‌تواند کار راه‌انداز باشد، اما تناسبی با حساسیت بسیار بالای مذاکرات ندارد. برقراری روابط شخصی در مذاکرات مهم است و بر جو و امکان تفهیم و تفاهم اثر دارد. این نقطه ضعف تیم ایرانی در حالی است که اسرائیل و لابی‌اش در همه سطوح به مقامات آمریکایی دسترسی مستقیم و امکان سم‌پاشی دارند. ملاقات غیرمعمول اخیر وزیر امور استراتژیک اسرائیل با ترامپ از این مقوله است. ضمن اینکه ترامپ و ویتکاف این تأکید رسمی ایران بر مذاکرات غیرمستقیم و عدم حضور مشترک در برابر خبرنگاران و پاسخ‌ندادن ایران به پیشنهاد ترامپ برای دیدار با مقامات ایرانی را توهینی به خود نیز می‌دانند.

یادداشت

چرا پیش نمی‌رویم؟

حسین حقگو
کارشناس اقتصادی

۱- میهن‌مان بی‌شک این روزها در یکی از خطیرترین لحظات تاریخی خود به سر می‌برد. لحظاتی که این ظرفیت را دارد تا گذر از شرایط موجود را امکان‌پذیر کند، گذری که اگرچه یک گام مهم و حیاتی آن رفع تنش‌های سیاست خارجی و به سرانجام رسیدن مذاکرات ایران و آمریکاست، اما پاسخ‌گویی به سؤال بزرگ دیگری را نیز در دل خود دارد که آیا در صورت عبور از این گردنه پرخطر، کار ملک و ملت به سامان می‌رسد؟ یا با اندک تخفیفی زندگی این مردم و سرزمین بر همین مدار ادامه خواهد داشت؟ آقای قالیباف، رئیس مجلس اخیرا در جمع مردم آزادشهر این سؤال را به نوعی پیش کشیده و خود بدان این‌چنین پاسخ داده است: «روزی بود که در کشور ۱۱۹ میلیارد دلار درآمد داشتیم و روزی هم بوده که ۱۷ میلیارد دلار درآمد داشتیم که هیچ فرقی به حال کشور نکرده و نرخ تورم و مشکلات کشور همان بوده و از این رو مشکل ما پول و اعتبار نیست، بلکه عُرضه است» (۱۴۰۴/۲/۱۹). اینکه چرا بعضی از جوامع با وجود توانمندی‌های نسبی و قابل قیاس با کشورهای دیگر و چه‌بسا بیشتر از کشورهای موفق در مسیر توسعه، اسیر فقر و عقب‌ماندگی شده و دچار شکست می‌شوند، سؤالی است بس پیچیده در دو، سه دهه اخیر. چنانکه جایزه نوبل اقتصاد امسال به دو اقتصاددانی اهدا شد (عجم اوغلو و رابینسون) که پژوهش‌ها و تحقیقاتشان در پاسخ به همین سؤال بزرگ بوده است («ریشه‌های اقتصادی دیکتاتوری و دموکراسی»، «چرا ملت‌ها شکست می‌خورند؟»، «راه باریک آزادی» و...). اینان معتقدند که نه بهره هوشی یا ویژگی‌های جغرافیایی و آب‌وهوایی و نه جستارهای فرهنگی سبب این شکست و عقب‌ماندگی بوده‌اند و علت اصلی شکست یا موفقیت را باید در «توانایی ملت‌ها در ساخت و ایجاد نهادهای فراگیر سیاسی و اقتصادی» جست‌وجو کرد. چنانکه در مقایسه وضعیت متفاوت کره شمالی و جنوبی می‌توان به این رهیافت رسید که «نه فرهنگ، نه جغرافیا و نه غفلت، نمی‌توانند مسیرهای واگرایی را که دو کره در پیش گرفتند، توضیح دهند. برای توضیح این واگرایی ما باید بر نهادها نظر بیفکنیم» (چرا ملت‌ها شکست می‌خورند).

۲- پژوهش ارزشمند انجام‌شده اخیر درباره چرایی صنعتی‌نشدن ایران (چالش‌های صنعتی‌شدن ایران؛ از حکمرانی اقتصادی تا تحولات جهانی - دکتر مسعود نیلی و همکاران- دی ماه ۱۴۰۳) به کژکارکردی‌ها و ناکارآمدی‌های نهاد حکمرانی در تسهیلگری عمومی، محدودکنندگی و حکمرانی صنعتی اشاره می‌کند. طبق این پژوهش در «تسهیلگری عمومی» که دربرگیرنده عرضه کالای عمومی (تأمین امنیت، برقراری حقوق مالکیت، کاهش اصطکاک‌های اجتماعی، برقراری صلح و...) و ایجاد زیرساخت‌ها (راه و بندر و راه‌آهن و...)، تنظیم روابط خارجی و بهره‌گیری از امکانات و ظرفیت‌های موجود اقتصاد جهانی (تکنولوژی، منابع مالی بین‌المللی و بازار جهانی)، تأمین مالی و امنیت بلندمدت عرضه انرژی است، عملکرد نظام حکمرانی ضعیف و روند نزولی مستمر داشته و در واقع «حکمرانی عمومی در اقتصاد ایران شکست خورده و ایفای نقش آن در جهت عکس حکمرانی است و تنها بخشی که در روابط بین‌الملل کار می‌کند، صادرات نفت است. به‌صورت کلی می‌توان عملکرد حکمرانی عمومی اقتصاد ایران را تخریب زیرساخت‌های مالی کشور و فرسایش سرمایه دانست». در موضوع محدودکنندگی نیز که شامل حکمرانی منابع طبیعی، تنظیم‌گری بازار محصول و سرمایه و حکمرانی بازار کار است، عملکرد نظام حکمرانی بسیار ضعیف بوده و در جهت عکس عمل کرده است؛ «بنگاه‌های صنعتی از طریق تخریب منابع طبیعی رشد کرده‌اند و حمایت اجتماعی (یارانه و تأمین اجتماعی) از طریق قیمت‌گذاری و مداخله در بنگاه‌ها صورت گرفته که عملا ناموفق بوده و هر سال بر جمعیت فقیر ایران افزوده شده است». همچنین در بررسی حکمرانی صنعتی در اقتصاد ایران نیز نشان داده شده که «سیاست صنعتی مشخصی در دهه‌های گذشته به حرکت صنعت ایران شکل نداده و سرنوشت بخش صنعت به‌طور عمده به بخش نفت و گاز وابسته شده است که با میرایی این دو بخش، بخش صنعت نیز از بین خواهد رفت». این تحقیق از منظر «پویایی اقتصادی» (رشد تکنولوژی و بهره‌وری، رشد موجودی سرمایه و رشد اشتغال) نیز نشان می‌دهد عملکرد اقتصاد ایران ضعیف بوده است. چنانکه رشد کمی اشتغال از سال ۱۳۸۴ تاکنون کمتر از یک درصد در سال بوده که در مقایسه با سایر کشورها در کف اشتغال بوده و رشد اقتصادی کشور پایین و پرنوسان و عمدتا ناشی از موجودی سرمایه فیزیکی و مصرف سرمایه طبیعی و نه تکنولوژی و بهره‌وری بوده است. وضعیت فقر نیز بسیار دردناک بوده و در سال ۱۴۰۰ نرخ آن به ۳۰ درصد رسیده؛ یعنی تقریبا از هر سه نفر یک نفر زیر خط فقر مطلق قرار داشته و نرخ تورم نیز بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ حدود ۱۶ درصد و از سال ۱۳۹۷ و خروج آمریکا از برجام به ۴۷ درصد رسیده است و...؛ تصویری ناگوار از شکست نهادهای اقتصادی و سیاسی کشور طی دهه‌ها.

۳- اگر «عُرضه» که رئیس مجلس نبود آن را عامل عملکرد ضعیف اقتصادی می‌داند، آنچنان که در معنای اصیل و فرهنگ‌نامه‌ای آن آمده، به معنای لیاقت و قابلیت داشتن در نظر بگیریم، لیاقت و قابلیتی که در سیاست به حکمرانی بر اساس قاعده و قانون معنا می‌شود (قوانین برآمده از اراده و خواست شهروندان) یقینا حلقه مفقوده بزرگ نظام مدیریتی کشور همین مؤلفه و فقدان شایسته‌سالاری بوده است. اما اگر عُرضه را چنانکه در تداول عام و مردم کوچه و بازار به معنای «جربزه» یا به اصطلاح «مشت آهنین» معروف است و مثلا «انداختن نانوا در تنور» برای حل مسئله گرانی نان بدانیم باید گفت عقب‌ماندگی و بدبختی بسیاری از جوامع و از جمله میهن‌مان در دوران معاصر همین عنصر یعنی «اتوریته» فردی و قدرت بدون پاسخ‌گویی بوده است. چنانکه «منسر اولسون» دیگر اقتصاددان برجسته نهادگرا ضمن تأکید بر نقش نهادها، تأثیر «منافع ویژه» و گروه‌های ذی‌نفع کوچک را در وضعیت عقب‌ماندگی جوامع مهم و اساسی می‌داند که همان الیگارشی یا اندک‌سالاری است که عجم اوغلو و رابینسون بدان اشاره می‌کنند و داگلاس نورث آن را «ائتلاف مسلط» می‌نامد که متشکل از افراد و گروه‌هایی است که رانت‌های ایجادشده به واسطه امتیازات خاص را مال خود می‌کنند.

ادامه در صفحه ۵

برگزیده‌ها

پایانی بر یکی از مرگبارترین مبارزات مسلحانه جهان
چرخش تاریخی پ‌ک‌ک
۲

کشورهای عربی چگونه از کارت تجارت با ترامپ استفاده می‌کنند
دیپلماسی در سایه تجارت
۵

کارشناسان حوزه اجتماعی بر فقدان مدیریت منسجم مسائل و آسیب‌های اجتماعی و خودداری از پرداختن به آنها تأکید کردند
فرار از جامعه
۸

شیوا ارسطویی بر دوش زنان راهی خانه آخر شد
تنهایی نویسنده
۱۲

در گفت‌وگو با متخصصان ویروس‌شناسی و بیماری‌های تنفسی، ماجرای احتمال شیوع دوباره کرونا بررسی شد
بازگشت به قرنطینه و ماسک؟
۱۰

«شرق» شرایط ستاره‌های فعال خارج از مرزهای ایران را بررسی می‌کند
سایه روشن لژیونرها
۹

یادداشت

یادی با بوی بهار

یادی از دکتر معتمدنژاد

وحید معتمدنژاد

دیروز یعنی بیست‌ودومین روز از دومین ماه سال جاری با هوای نسبتا خوب بهاری و مطبوع تهران در حال گذر بود که از یک طرف شاخص آلودگی را در این کلان‌شهر در کمترین حد به پز سیاسی شهربانان منتخب! در آمار روزانه می‌رساند و از طرفی اخبار پرطمطراق سیاسی بر جلد رسانه‌های کاغذی در احتضار، دل خوانندگان را درگیر بیم و امید می‌کرد که از میان جمعیت عزادار! مسجد نور راهم را خارج از هر انحراف حزبی و سیاسی، به سمت دفتر روزنامه «شرق» کج کردم.

بهانه هم دیدار بود، هم یادی از یار...

نقبی زدم به گذشته‌های دور با مضمون خاطره و خانواده. سال‌ها بود که موتورسوار گوش‌خراش قدیمی در کوچه شیرکوه زعفرانیه تهران سوار بر خورجینش، خورجین و چند دسته از روزنامه‌هایی با قطع نان‌سنگکی‌های سابق با بوی سرب را از لابه‌لای شکاف در، پهن بر سنگ‌فرش می‌کرد که آغشته به رنگ شاتوت می‌شد و این خود انتظار خبر را برای ساکنان سر می‌آورد.

ادامه در صفحه ۵

همکاران گرامی خانم‌ها عاطفه و خاطره میرزا

درگذشت تأسف‌بار خواهر گرامیتان را تسلیت می‌گوییم. از خداوند سبحان برای آن مرحومه غفران و برای شما و سایر بازماندگان صبر آرزومندیم.

ابوالفضل سلطانی، شهرزاد همتی، ایمان کمالی و زهره کوهی

سرکار خانم مینا اکبری

درگذشت تأسف بار پدر گرامیتان را تسلیت می‌گوییم. از خداوند سبحان برای آن مرحوم غفران و برای شما و سایر بازماندگان صبر آرزومندیم.

روزنامه شرق

انالله و اناالیه راجعون

برادر ارجمند
جناب آقای سید مهدی طباطبایی

درگذشت اندوهناک مادر گرامیتان را خدمت شما و خانواده محترم تسلیت عرض می‌کنیم. از خدای بزرگ برای آن مرحومه آمرزش و برای شما و سایر بازماندگان محترم آرامش و صبر آرزومندیم.

مهدی رحمانیان، سیدشهاب‌الدین طباطبایی

بازگشت همه به سوی اوست

با نهایت تأسف و تأثر درگذشت

مرحوم محمد معتمد علیخانی

را به اطلاع کلیه دوستان و آشنایان محترم می‌رساند. مراسم تشییع و خاکسپاری آن مرحوم ساعت ۱۱ روز سه‌شنبه ۱۴۰۴/۲/۲۳ از حرم مطهر رضوی به سمت بهشت جواد الائمه و آرامگاه ابدی‌اش انجام می‌شود.

از طرف خانواده واقوام آن مرحوم